

použito bylo § 156. odst. 2., ježto tu vzniká nový partial příjmový. Jinak M. (str. 159.).

Kap. 9. podrobněji rozebírá ustanovení čl. 11. ad 5 prov. nař. IV. de lega lata i ferenda. Autoru dlužno dáti za pravdu, že zvýšení příjmů služebních znamená nový příjem a že tudíž nynější opravenou stylisací článku tohoto, jenž případ tento vyjímá z působnosti § 156. odst. 2., nelze schvalovati.

Kap. 11. podává návrh opraveného znění § 156. zák. o os. daních.

Oddílem IV., jenž krátce shrnuje a srovnává ustanovení zákona o dani rentové, kniha končí.

Pochybnosti, které by se snad tu a tam vyskytly, neubírají samozřejmě ničeho na vysoké vědecké ceně tohoto vynikajícího díla, které slouží naší nepatrné literatuře o daních přímých jen k ozdobě, a i pro cizí zákonodárství není bez významu. V tom právě spočívá eminentní význam díla tohoto, že kriticky, v přesných konturách předvádí theoretické problémy o naší osobní dani z příjmu, k prohloubenějšímu pochopení zákona značnou měrou přispívá a četné, vítané pokyny pro praxi poskytuje.

Dr. B. Fux.

K nauce o položení listin.

Posudek spisu: **De editione documentorum.** Studie, již sestavil

Dr. Josef Oskar Worel.

V Praze, 1901. Tiskem V. Neuberta na Smíchově.

Studie tato, čítající 125 stránek, obrala si dle svého označení a úvodu za úkol: »jednak historický vývoj jednotlivých ustanovení edice se týkajících podati, jednak ustanovení nových zákonů processuálních rakouských sem spadajících podrobně vysvětliti, jednak popsati, v čem souhlasí a v čem se odchyľují v příčině edice listin nejdůležitější moderní zákonodárství, totiž německé (jako vzor našeho říz. soudního), francouzské, italské, uherské, bosenské, ruské a anglické« a konečně ve dvou dodatcích poukázati »na nejstarší památky právní a zákony v Čechách a na Moravě před Josefským soudním řádem plativší, pokud o předmětu tomto jednají.«

Co týče se použité látky, dlužno bez obalu uznati vzácnou píli spisovatelovu. Výpočet pomůcek literárních, podaný na str. 7.—17., svědčí o svědomitém upotřebením vědeckého aparátu, k němuž přihlížeti slušelo, ježto dotčené látky týkají se jen ještě monografie Strippelmannova o důkazu listinami II. (»über den Beweis durch Schrifturkunden« II.), dále cenné ovšem pojednání profesora Karla Grossa v časopisu pro notářství 1872 čís. 1. a násl. téhož průvodní theorie v kanonickém processu, II. díl, str. 204 násl. a posléze Brieglebovy »Gemischte Abhandlungen«, str. 97. (von widerrechtlicher Vorenthaltung und Entziehung der Beweisurkunden). Lituje-li spisovatel

v předmluvě, »že nemohl v díle přítomném hleděti na obsáhlé dílo z nových proc. zákonů Dr. A. Skedla: Das Oest. Civilprocessrecht I. Leipzig 1900 — poněvač v čas vydání téhož — přítomné dílo již celé k tisku připraveno bylo,« lze rozuměti tomu pouze jako pozdravu nového literárního zjevu, ježto k nečetným zmínkám o edici (str. 27.) v díle, jednajícím pouze o všeobecných naukách práva procesního, zajisté při opravě tiskových archů studie snadně bylo lze přihlédnouti.

I. Při posudku práce samy dlužno ovšem zabývat se v první řadě pojmem edice, ježto v něm zrcadlí se základní nazírání spisovatelovo na právní ústav, o němž pojednává. Při tom nelze ubrániti se poznámce, že odborných výrazů dlužno používat ve smyslu, běžném vůbec v té které vědě, nikoli však způsobem populárním, jemuž netřeba obmezovati dosah použitého výrazu na užší obor. »E dere« značí laikovi vůbec »vydati«, v ústech právníka však má tento význam v právu procesním myšlenkový obsah úzce vymezený. Kdyby spisovatel latinský název své práce »de editione documentorum« byl vhodně zaměnil za název »o položení listin«, obvyklý v českých právních pramenech z doby recepce římsko-kanonického procesu, byla by celá jeho práce vypadla zdařileji, ježto by byl pak na zřeteli podržel dosah ediční povinnosti, jakožto povinnosti, zavazující odpůrce ve sporu neb osobu třetí, by předložili ve prospěch dokazovatelův u soudu listinu, v právní rozepři důkaz činící. Spisovatel nebyl by pak býval s to, by nedbal přesného rozlišování, jež procesualista celou středověkou procesní praxi ovládající, Durandus ve svém specul. aureum, II. liber, pars 2. v odstavci: de editione instr., § 6. vers. 16., — (kteréhož odstavce spis zde posouzený častěji se dovolává), — formuluje zřetelně a jasně takto: »Praedictis tribus modis (totiž edičním žádáním vůči odpůrci ve sporu, jenž na doklad svého tvrzení dovolával se určité listiny, takovým žádáním opírajícím se pouze o to, že někdo jest odpůrcem ve sporu, a posléze za účelem důkazu padělání) instrumenta petuntur edi i. e. **demonstrari**; petuntur autem aliis modis instrumenta edi i. e. **tradi** per varia genera actionum. Jasněji nelze věru vyznačiti rozdíl mezi předložením (editio) a vydáním (traditio) listiny. Než spisovatel i při svém studiu pramenů v mezích monografií Aptovy a Huggenbergrovoy, o edici jednajících, (ježto se jich patrně přidržuje, obeznámil se se staršími spisy a disertacemi, tam udanými, a pak opět, postupuje nazpět, s prameny obecného práva, v těchto uváděnými), nutně setkati se musel s výrokem Cujaciovým ad l. 1 C. de edendo v podotčené monografii dovolávaným: »is, qui edit, nullo modo habere desinit« (edit. Neapol. tom. IX. p. 6. B). Neměl tudíž přehlédnouti, že při edici nejedná se o vydání podkladu písma, tudíž listiny jakožto hmotného předmětu, nýbrž, že rozhodným jest pouze vydání obsahu listiny s výhradou držby její podkladu. Jest nepochopitelné, že spisovatel díla zde ohlášeného, kterého příliš povšechný výrok Donellův, ježž sám (str. 20. pozn. 6) podává, měl napomenouti k obezřetnosti a přesnému rozlišování, nevystihl podstaty edice, nýbrž k objasnění pojmu právníckého spoléhal v pomoc filologie těžce z lingvistického slovníka (Forcellini: totius latinitatis lexicon).

A nyní budiž uděleno slovo spisovateli samému, načež pak něco málo stručných, kritických poznámek bude lze přičiniti. Edice značí v moderním právu (str. 20.) »v nejširším smyslu povinnost vydati listinu vůbec, třeba jen opis její (pozn. 7.), ať existující neb ještě neexistující, nehledě na to, co producent s listinou podniknouti míní.« Zajisté nápadným jest při této definici, že spisovatel oproti historickému vývoji a nauce procesního práva rozšiřuje ediční povinnost též na listiny, jichž tu vůbec ještě není, zaměňuje takto povinnost k předložení listin s povinností k jich zřízení, dále, že domněle opíraje se (cf. citát v poznámce 7. z Cansteina) o rozhodnutí nejvyššího soudu (sbírka Glaser-Unger čís. 337.), jež však obsahuje opak, přijímá též ediční povinnost co do opisů listin a posléze, že mluví o producentovi, jenž snaží se dosíci dotyčnou listinou nejrozmantějších, blíže nevymezených účelův, ačkoli strana, pokud jest producentem, dochází při důkazu listinami úvahy zajisté jen ohledně své činnosti průvodní.

V užším, pravém smyslu rozumí spisovatel edicí »povinnost držitele listiny tuto (celou nebo ve výtahu) buďsi: a) vydati straně, jež ní důkaz vésti chce, aby v ni nahlédla, aneb si ji opsala — aneb b) předložiti ji a ponechati po jistou dobu u soudu, aby strany v ni nahlédnouti a ji opsati mohly, soud pak rovněž v ni nahlédnouti a obsah její protokolovati mohl.« Na obranu Cansteinovu budiž konstatováno, že dovolování se jeho učebnice I. str. 495. spisovatelem (str. 29. pozn. 8.) nelze pojímati ve smyslu souhlasu tohoto osvědčeného procesualisty se spisovatelem, ježto Canstein vyměřuje ediční povinnost v ten způsob, že jest to povinnost, věci převzvedné a listiny, jichž ve sporu má se použiti jakožto průvodů, za tímto účelem vydati a soudu předložiti. Naproti tomu ve smyslu autorovu jest ediční povinnost buďsi ediční povinností strany oproti odpůrci ve sporu, buďsi ediční povinností (patrně osoby třetí) vůči oběma stranám a soudu; s posléz uvedeným názorem jest však spisovatel v posavadní procesuální doktríně rovněž osamoceným.

Co se týče objemu edice rozeznává spisovatel (str. 20.) »edici totální, úplnou, neobmezenou« a »edici partiální, neúplnou, obmezenou«, čímž však nijak nemíní se edice bezpodmíněná a podmíněčná. Totální edice nastává, »vzdá-li se majitel listiny veškeré dispozice s touto ve prospěch žadatele tak, že tento listiny té netoliko v tomto sporu, nýbrž vůbec užiti a s ní volně disponovati může (»vydání listiny.«) V nevlastním smyslu pak jest spisovateli totální edicí též »povinnost předložení celé listiny k dispozici a contr. pouze jisté části pro spor důležité«; k tomu cituje se v poznámce § 300. od. 2. a 306. c. ř. s. Ježto § 300. c. ř. s. týče se provádění důkazu mimo soud rozhodovací a má na zřeteli proukázání listiny dle celého její obsahu, lze ze spojení tohoto §^u s dále připojeným citátem §^u 306. seznati tolik, že spisovatel totální edicí v nevlastním smyslu nerozumí edici quoad concernentes passus t. j. pouhé předložení k nahlédnutí do určitých míst listiny bez vyjevení celého její obsahu. Tu pak zajisté není důsledným, přirovnává-li vydání (odevzdání) celé listiny k volné dispozici k nahlédnutí do části obsahu listiny, blíže neurčené. Při tom však spiso-

vatel mluví o předložení celé listiny k dispozici protivou k její vydání, což naprosto nejasným zůstává. Uvádí-li spisovatel »jako případ edice partiální nebo nanejvýše edice totální v nevlastním slova smyslu sdělení se s knihami dle čl. 40. obch. z.« (str. 22. č. 7. in f.), zapomíná, že v tomto případě jest kniha obchodní pohotově a přístupnou dle celého svého obsahu, jak nepochybně dokazuje již povinnost komunikační nebo-li povinnost ku sdělení se, upravená tak řečenou ordonnance du commerce 1673 tit. III. art. 9. (odpovídající art. 14. nyní platného Code de commerce), protivou k ediční povinnosti, stanovené čl. 37. obch. z. (viz Goldschmidt, Zeitschrift für Handelsrecht XXIX. sv., str. 365. a 369.), takže zajisté o partiální edici řeči býti nemůže.

Partiální, obmezená edice ve vlastním smyslu nastává podle spisovatele tehda, »poskytuje-li se žadateli toliko dočasná dispozice s listinou buď: a) tím, že majitel ji sám na čas k soudu neb odpůrci předkládá a v ni nahlédnouti a ji opsati dovoluje, b) tím, že týž pouze u sebe v ni nahlédnouti a ji opsati dopřává.« Jako doklady pro onu alternativu uvádí spisovatel ustanovení c. ř. s. o přípravě ústního přelíčení (§§ 82., 181. a 183.) uložením listin anebo příkazem k jich přinesení, dále o nahlédnutí do spisův (§ 219. etc.), a pro druhou alternativu ustanovení §^u 218. o připuštění opsání si písemností, v rukou odpůrcových jsoucích a k jeho návrhu žadateli doručených, jež však tomuto se ztratily. Z toho jest zřejmo, že spisovatel rozumí edicí listin něco jiného, než náš c. ř. s. a c. ř. s. pro říši Německou, jenž našemu po této stránce byl vzorem, a nežli obecnoprávní vývoj nauky o edici. Ba on sám musel (str. 128.) doznati, že vzhledem k nutnosti zvláštního průvodního usnesení při provádění důkazů, příkazy soudce, přelíčení připravující (ve smyslu §^u 183.), jsou výronem soudcovského práva, by zasazoval se o objasnění věci, nikoli však usneseními v řízení průvodním, jež každá edice předpokládá.

V nevlastním smyslu rozumí spisovatel (str. 21.) »partiální edicí též předložení k nahlédnutí pouze pro spor důležité části v originálu neb výpisu.« Podle toho a vzhledem k tomu, co již shora bylo poznamenáno, spočívá prý rozdíl mezi totální a partiální edicí v nevlastním smyslu v tom, že ona záleží v předložení listiny, pro právní rozepři důležité, v prvopisu k dispozici — bez obmezení na určitou její část — (str. 20. ad A), tato pak v předložení části pro spor důležité, v prvopisu nebo výpisu k nahlédnutí (str. 21. ad B). Toto pojmové určení zůstává potud nesrozumitelným, ano patrně nelze klásti váhu na to, že předložení děje se v onom případě k dispozici, v tomto pak k nahlédnutí, ježto přec nikdy jednotlivé passus concernentes do volné dispozice toho, kdo v listinu nahlédá, se nepředávají a tím na něho přejíti nemohou, třeba by se výpis z listiny vyhotovil. Podáv tento výměr, přičiňuje k němu spisovatel závěrečnou poznámku: »V totální edici partiální jest zahrnuta« (str. 21.), ve směru tom blíže nerozeznává a dosahu tohoto svého tvrzení nevymezuje. Při tom zapomíná spisovatel, že vydání listiny a její předložení nejsou mezi sebou v poměru stejnorodého pojmu širšího a užšího, nýbrž, že to jsou dva pojmy podstatně různé. Zaměňuje příčinu a účinek; povinnost k vydání listiny jest jedním z pod-

kladův ediční povinnosti (též v našem právu §§ 304. č. 2. a 308.), tato však i jinými příčinami se zakládá a má tudíž pole mnohem širší. Ediční povinnosti bývá i bez povinnosti k vydání a nemůže proto výsledek jedné výsledek druhé v sobě zahrnovati.

Naznačiv takto druhy edice, přechází spisovatel k vyličení důvodův edice. Z dotyčných jeho vývodů vysvitne, jaký objem edici přivlastňuje, čímž pojmový výměr, jím zvolený, zřetelněji vystoupí.

»Edice totální (vydání listiny) nastává, (praví spisovatel na str. 21), »pokud tu vůbec jistého důvodu třeba (srov. o tom doleji § 14. *A, C* této studie), následkem soukromo- neb veřejnoprávního poměru mezi producentem a produktem« (má ovšem státi: mezi dokazovatelem a odpůrcem) »stávajícího.« »Procesuální povinnosti ediční totální nestává.« S touto, posléze vytčenou větou dlužno bezvýjimečně souhlasiti, ježto spor zajisté vyžaduje jen důkazu předložením listin; oproti tomu spor může — nikoli již ve svém průběhu, nýbrž jen konečným rozsudkem, jakožto výsledkem svým, — napomáhati účelům práva hmotného, totiž uskutečnění právního nároku. K veřejnoprávní edici čítá spisovatel (str. 24. uprostřed) podivným způsobem dokonce též udělení vysvědčení za účelem dosažení práva chudých úřadem, k tomu povoláním.

»Partielní edice« (učí dále spisovatel na str. 25.) »pokud nějakého vnějšího důvodu vyhledává, zakládati se může buďsi na důvodech: *A*) povahy materiální, *B*) procesuální neb *C*) práva veřejného. Některé z těchto důvodů, zejména společenství listin, náležejí do všech těchto tří skupin.« K objasnění tohoto výroku nechť poslouží tyto dva případy domnělé edice, spisovatelem uvedené: partielní edice práva směnečného dle čl. 19., 31., 41., 43., 98. a 99., jež (dle pozn. 52. str. 29.) nazývá se presentací (srov. str. 99.), jakož i ediční povinnost, uznaná z veřejnoprávních důvodů, totiž povinnost pojišťovacích společností, by kdykoli dovolily dozorčím orgánům státním, by v jejich obchodní knihy a výkazy účetní nahlédli (§ 38. nař. z 5. května 1896 č. 31. ř. z., jak čteme na str. 27.).

Edicí jest tedy spisovateli povinnost veřejných úřadů k zřizování určitých listin, dozorčí povinnost veřejných orgánů, soudcova povinnost, by o objasnění věci pečoval a stranám napomocným byl; dále předsevzetí úkonu, předepsaného hmotným směnečným právem pro zachování nebo výkon směnečných nároků, nahlédnutí do spisův u soudu, spolupůsobnost odpůrcova při doplnění spisův a posléze odejmutí obchodních kněh a obchodních záznamův úpadci dle §^u 97. konk. ř. (sr. str. 22. č. 4. lit. *a*) — kterážto snůška tak různých případův, z tak různých příčin a pro tak různé účely právem upravených o sobě již základnímu pojmovému nazírání spisovatelovu odjímá i přesnosti i jasnosti i jednotnosti. Se stanoviska spisovatelova zakládalo by snad edicí dokonce i ustanovení § 143. tr. ř. (slova: »Každý jest povinen, vydati listiny, jež pro vyšetřování mohou míti význam«), an zákon mluví tu o vydání!

Tím, co bylo uvedeno, není však ještě ukončeno vymezení pojmu edice; hledíc k poukazu na § 14. *A, C*, monografie (str. 61.), vyskytujícímu se při definici totální edice (str. 21. pozn. 9.), dlužno zření míti ještě k vývodům,

tam obsaženým. Jednají o edičním řízení, jevíce se nevhodným změtením vylíčení starého a nového rak. práva procesního. Lzeť tam čísti: »Z pravidla není potřebí nějakého vnějšího podnětu (!) mimo osobu ku edici způsobilou ležícího, aby ediční řízení zavedeno bylo. Strana předloží dobrovolně, beze všeho dalšího podnětu listinu resp. připojí podání svému výpis listiny (zejména v příčině obch. knih certifikovaný), neb opis; mluvíme tu o editio voluntaria — edici dobrovolné« (str. 61.). Oproti tvrzení spisovatelovu dlužno vytknouti, že edicí dle nepopřehého názoru obecného, německého a tímto se řídicího rakouského práva procesního jest pouze použití listin, jsoucích v rukou osoby třetí (třebas i dokazovatelova odpůrce), nikdy však listin, jsoucích v rukou dokazovatele sama. Dle nauky spisovatelovy slušelo by však vedle ediční povinnosti, posud rozebírané, jež by se snad nazývala editio necessaria, jednati ještě o naznačené editio voluntaria. Ovšem, že tato edice není, jak z vývodů spisovatelových patrno, ničím jiným, než splněním povinnosti k nabízení a s tím po případě souvisícímu provedení důkazu affirmantem, jenž listinou, kterou sám v držení má, sám důkaz hodlá podati. Spisovatel směsuje právě produkování listiny průvodní dokazovatelem v jeho vlastní prospěch s edicí t. j. předložením listiny průvodní odpůrcem ve prospěch toho, komu důkaz provésti náleží, a k naléhání tohoto, což jest tím nepochopitelnějším, kdyžť již roku 1844 Schmid: Handbuch des deut. C.-Proz. II. Band 279. tento rozdíl, dnes všem znatelům procesního práva běžný, jasně provedl. S podivením jest nedorozumění takové při autoru, který též domácí prameny práva o listinách probíral a tudíž setkati se musil v Obnov. zř. z. 1627 (F. 18, C. 7.) s důrazně požadovanou anticipací důkazu listinného, v čemž daleko předstihlo toto naše zřízení zemské nejmladší snesení říšské 1654 § 35.

Než ani těmito výklady není ještě vyčerpán pojem edice. Rozebíraje účel edičního řízení (str. 129.) dospívá spisovatel k tvrzení, že edice prý mimo právní rozepři určena jest k tomu, by sloužila nejrozmanitějším účelům; tak totální edice, by předešla ztrátám listin o právních poměrech; partiální k účelům informačním a statistickým; konečně v exekučním řízení také účelům informace, osvědčení, umožnění vymáhání pohledávky při pohledávkách přikázaných a posléze jako symbolické přenesení dle §u 348. ex. ř. odejmutím výkonným orgánem. Takovouto cestou dochází spisovatel konečně k tomu, že »odejmutí« listiny výkonným orgánem jest edicí!

Všeliké předložení listiny, ať k vedení důkazu, ať mezi sporem, před jeho započítím, nebo po jeho ukončení (srovn. str. 62 ad B, ad a) čís. 1. a 3.), všeliké zjednání listiny k účelům exekučním, ba i po ukončení exekuci (str. 109. pozn. 2., kde dovolávání se Fürstla l. c. 470. mylným jest, ať již se vztahuje na jeho komentář c. ř. s. nebo ex. ř.) jest spisovateli edicí. Kde zůstává vyhranění pojmu edice listin, v platném zákonodárství i v novodobé procesní doktríně přesně propracovaného?

II. S vylíčenou povahou vývodův o podstatě a účeli edice listin ruku v ruce kráčí též méně vhodná soustava práce. Uspořádání látky vědecké práce nelze do ni vnášeti, nýbrž naopak dlužno vzíti je z předmětu, o němž se jedná, ježto soustavou jest zevní uspořádání výkladu, přiměřeně

té které věci. Dílo spisovatelovo dělí se v šest, objemem svým na nejvýše různých kapitol, z nichž věnována jest prvá pramenům edice (str. 18.), druhá pojmu edice (str. 19.), třetí edičním důvodům (str. 20. až 40.) a čtvrtá edičnímu řízení (str. 41. až 131.), kdežto pátá zabývá se procesuálními prostředky ku podpoře edice sloužícími, za jaké pokládá spisovatel, zejména též mimo vyjevovací přísahu také povinnost podlužníka k vysvětlení dle §^u 301. ex. ř., následky nedostavení se v řízení exekučním dle §^u 56. ex. ř. a j., načež poslední kapitola mluví o edici v nesporném řízení, správněji řečeno o povinnosti notáře co se úředních jeho spisů týče a o právu, nahlédnouti do spisů soudních v onom řízení (str. 136., 137. a 138.). Při typografické výpravě bylo by záhodným bývalo (str. 52./53., str. 130./131.), o to se postarati, by čtenář, chtěje se o rozdělení látky poučiti, nemusel vždy teprve v obsahu hledati.

Čtvrtá kapitola čítá 4 díly, z nichž zabývá se prvý osobami, v edičním řízení súčasťnými buďsi aktivně, buďsi pasivně, nejbližší pak druhy řízení edičního práva římského a kanonického, třetí všeobecnými zásadami řízení edičního a čtvrtý poměrem edičních předpisův obchodního zákoníka k předpisům nového soudního řádu.

Třetí díl 4. kapitoly dělí se dále na pododdělení, jež snaží se vylíčiti zavedení a průběh edičního řízení, jeho účinek na spor hlavní, výsledek řízení a posléze účel edičního řízení.

Způsob, jakým se vše probírá, jest typickým: Nejprve vždy se uvádí, co ustanovuje právo římské, kanonické a obecné, dále, jaká nařízení obsahuje náš Josefský a nový soudní řád a k tomu připojuje se pod heslem »cizí právo« — patrně jakožto poznámky k předchozím výkladům — dosti unavující a z části dříve již řečené opakující rozbor příslušných ustanovení práva německého, francouzského, italského a uherského, c. ř. s. bosenského a zákonodárství ruského a anglického. Jest pochybeným, když při projednávání cizoprávních institucí nerozebírá se jejich podstata tam, kde poprvé o nich zmínka se činí, nýbrž teprve, když opětovně bylo se s nimi setkáno, na př., co rozuměti sluší v právu francouzském t. zv. *représentation des livres, compulsoire*, nebo v právu anglickém t. zv. *vyvoláním svědků sub poena duces tecum* (str. 71., 72., 74., 80., 93., 94. a 97.). Že takovýto způsob projednání předmětu, o sobě suchopárného, nelze nazvati zajímavým a lákavým, jest na bíle dni. Vliv scholastiky na naši vědu, o němž Sohms (Institutionen, IX. Aufl., str. 143.) trefnými slovy se zmiňuje, zračí se mocně, ale málo vhodným způsobem v ohlášené tuto práci co do zevního uspořádání látky. Vliv dissertací 17. a 18. století, spisovatelem použitých, na seskupení a rozdělení látky jeho práce a tím přivoděná náklonnost k scholastickým divisím, subdivisím, enumeracím a distinkcím, jsou patrnými a pro četbu práce nijak příznivými.

Jakožto ukázkou pochybené systematiky nechť poslouží tyto příklady. Při rozboru edičního řízení jedná se na str. 56. o ediční povinnosti pro podezření t. zv. *usuraria pravitas* (lichvaření), v kanonickém právu uznání a platnosti nabyvší, a o ediční povinnosti argentářův (bankéřů), ačkoliv patří to patrně do rozboru důvodův edice. Podobně mluví se o všeobecné

ediční povinnosti, dle obdoby všeobecné povinnosti svědecké v obecném právu zastávané a pruským ob. s. ř. z roku 1793 přijaté, v nauce o osobách, v edičním řízení vystupujících, pod nápisem: »Povinnost ediční osob třetích« (str. 48.). V témž oddílu činí se pod nápisem: »*a*) osoby aktivně zúčastněné« zmínka též o soudu a jeho orgánech (str. 44.), a s téhož hlediska rozebírá se různý vliv zákonodárského vytváření práva procesního podle toho, zdali zásada projednací nebo vyhledávací platnosti nabyla na rozvoj edice listin. Pod nadpisem: »*b*) pasivně súčastněné osoby« následuje rozbor veškeré nauky o ediční povinnosti odpůrce ve sporu jako takového a o všeobecné ediční povinnosti osob třetích. Nápadno jest, že spisovatel v každém z obou pododdílův užívá jiného dělítko, ježto mluví sub *a*) mimo o postavení soudu zejména i o oprávnění k vznesení edičního návrhu, tudíž o otázce procesuální legitimace, a sub *b*) o povinnosti k edici, tudíž o podkladu edičního nároku jako takového. Při tak upravené soustavě nezbytně k tomu dojíti se musí, že o všeobecné ediční povinnosti osob, ve sporu nesúčastněných, pojednává se po dvakráte; jednou vylíčena jest jako výron soudcovy povinnosti k řízení sporu (str. 44.) a podruhé jako důsledek všeobecné povinnosti svědecké (str. 49.). Ale ještě na jiném, třetím místě (str. 31.) jest se dotknuto všeobecné ediční povinnosti v naznačeném smyslu totiž při rozboru edičního důvodu společenství listin, kdež činí se zmínka o její obmezení ohledně soukromých dopisů s poukazem na prus. vš. s. ř. z r. 1793. Zapomenuto bylo při tom, že v zákonodárství, přistoupivším na neobmezenou ediční povinnost, nemá přec ediční důvod společenství listin žádného smyslu!

Význačným jest též, že o otázce, zda z postavení kohosi jako strany neplyne sama sebou ediční povinnost t. j. není-li žalobce žalovanému a tento onomu zavázán k edici v ů b e c, aneb onen jediné tehdy, užívá-li repliky, nejedná se v nauce o edičních důvodech, zejména o těch, jež spočívají na právu procesním, nýbrž v nauce o osobách, v edičním řízení súčastněných (str. 46.). O zařadění rozhodla tu zcela zevní okolnost, nikoli však podstata věci.

Zcela nepřiměřeno jest však, poukazuje-li se naopak opět v nauce o edičních důvodech ohledně ediční povinnosti, spočívající na procesuálněprávním podkladu t. j. dle formulování spisovatelem převzatého takové ediční povinnosti, jenž sporem vzniká, trvá a zaniká, na »důvody tak zvaných actio ad exhibendum, actio in factum (či actio ad exh. utilis) a interdictum de tabulis exhibendis« (str. 27.), ale o těchto ústavech římského práva teprve v nauce o edičním řízení (str. 53. a násl.) se pojednává a přitom ovšem se přehlíží, že actio ad exhibendum vždy spočívati musí na podkladu v hmotném právu se zakládajícím, jakž o tom od času, kdy Demelius napsal znamenitou monografii o této žalobě, vůbec nelze pochybovati, pročež také spisovatel sám citáty k poznámce 7. a 8. na str. 54. to uznává.

Jak ospravedlniti lze zařadění ediční povinnosti argentářů (str. 56.) do vylíčení edičního řízení, uhodnouti nelze. Co však znamenati má zmínka o této povinnosti, neuvede-li se rozbor její ve spojení s názorem o obzvláštní průvodní moci knih obchodních v starší italské praxi, zejména pak v středověkých statutech měst italských panovavším a důsledně s názorem o po-

vinnosti, je předložiti, Bartolem a Saxoferrato vřele zastávaným, jest záhadou další.

III. Nepřesnost základních pojmů procesního práva značí to, když spisovatel (na str. 65./66., srov. str. 86. lit. *m*) k mimořádným způsobům řízení čítá též řízení před rozsudími, zřízenými ve smyslu spolkového zákona z 15. listopadu 1867 č. 134. ř. z., ač jedná se při tom o právní poměr, z pořadu práva vyjmutý totiž o právní postavení osob do sporu se dostavších jakožto členů spolku, pročež c. ř. s. (§ 599.) vyloučil, by při tom užívalo se jeho předpisův o soudech rozhodčích. Co však říci o tom, že spisovateli mimořádným řízením jest též řízení před všemi odděleními patentního úřadu (str. 66. lit. *c*)?

Opravní prostředky směsují se (str. 118. a 122. č. 7.) s mimořádnou právní pomocí skytanou žalobou pro zmatečnost a o obnovu, a exekuce ku zjištění (str. 124. in f. odst. *b*) s prozatímními opatřeními.

Že by řízení odvolací a dovolací bylo podle rak. c. ř. s. pouhým pokračováním v řízení provedeném v první stolici (str. 36.) jest tvrzením nevysvětlitelným, které bchužel v nauce o edičním řízení způsobilo pak nad míru záhubné následky (srov. str. 64. a 65.).

Přehmatem podobného rázu jest, uvažuje-li spisovatel (str. 44.) o platnosti zásady vyhledávací co do látky sporu a o povinnosti soudu pátrati po platnosti práva cizího a obyčejového jako o čemsi stejnorodém, ač přec nikdo s hlediska práva procesního nebude stejně nakládati se skutkovým podkladem a právní normou rozhodnutí.

Rovněž plyne to z méně přesného pojetí podstaty věci, když spisovatel k vůli tomu, že ve středověku povinnost notářova týkající se proukázání veřejných listin, jež jako *judex chartularius* byl zřídil, vytvořila se jakoby obdobně ediční povinnosti argentářů, v právu římském zaujímajících postavení veřejnoprávní, onu povinnost úřadem vykonávaným uloženou za závazek ediční pokládá. Z téhož pramene plyne, když proto, že o právu, u soudu do spisů nahlédati, jen následkem seskupení domněle příbuzných míst pramenův o tak zv. *jus actorum* a povinnosti ediční u glossatorů jednalo se v literatuře disertační pod společným heslem: »editio instrumentorum«, i spisovatel ve své práci týmž způsobem si počíná.

IV. Lpění na úsudku cizím zračí se ještě značnější měrou na jiných místech, kde pojednává se o předpisech nyní platného neb do nedávna plativšího práva. Ve směru tom budiž uvedeno několik dokladův.

Zračíť se to především tím, že vývody spisovatelovy o produkování listin osobou, k důkazu zavázanou, dle starého procesního práva našeho, jež se pak beze všeho rozeznávání přenášejí na nové řízení, způsobeny byly nepřesností jistého výrazu, jehož použil Pratobevera (*Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege* IV. str. 108.). Na dotyčném místě se prohlašuje:

»Der erste Schritt zur wirklichen Antretung des Urkundenbeweises besteht in der Edition oder Mitteilung derselben an den Gegner, indem der Beweisführer die Urkunde im schriftlichen Prozesse der Satzschrift in einfacher Abschrift beilegt« a tento obrat jest zřídlem spisovatelovy nauky o edici dle Josef. s. ř.!

Zřejmě v nedostatečné kritičnosti spočívá tvrzení spisovatelovo (str. 65. lit. *h*): »Nelze popřít, že ustanovením §§ 511. odst. 2. a 499 odst. 2. zasahuje se v samostatnost a neodvislost soudcovskou.« Dotyčná ustanovení zavazují soud, k němuž právní záležitost z usnesení odvolacího soudu se dostala k úplnému nebo částečnému novému projednání nebo rozhodnutí, by přidržel se právního posudku, z něhož vycházel soud odvolací, kterážto zásada prohlášena pak za směrodatnou též pro poměr stolice odvolací k stolici dovolací. Spisovatel citovaným prohlášením přidává se k mínění dra Joklíka (Právník 1897 str. 382.), tohoto pramene jen náhodou asi neuváděje, jelikož jinak v tomto směru vzorně si počíná.

Totéž lze říci i o tom, odvolává-li se spisovatel (str. 88. pozn. 28) beze vší výhrady na mínění Schrutkovo: »Jus novorum im Berufungsverfahren« str. 18, že vyjádření se osoby, k edici zavázané, o edičním návrhu, jehož opomenuto bylo v přípravném řízení, lze dodat i v odvolacím řízení, kteréžto mínění se stanoviska Schrutkova, jenž připouští novoty v odvolacím řízení jest ovšem důsledným, se stanoviska spisovatelova však, pokládajícího nova in appellatorio za nepřijatelná (str. 64. lit. *d*) a vzhledem k nařízení §u 263. c. ř. s. jest nevysvětlitelným.

V. S vylíčeným právě zjevem nedostatečné kritičnosti úzce souvisí, že spisovatel opětovně právní zařízení podstatně různá, na roveň klade a je zaměňuje.

Proti dotyčným tvrzením spisovatelovým dlužno uvést toto:

Použití listin, jsoucích v rukou osob třetích (edice), a vyžádání listin od veřejných úřadův, u nichž jsou z povinnosti úřední uschovány, což spisovatel rovněž za edici považuje (str. 64. lit. *b*), jsou pojmově různé způsoby opatřování si důkazův; onen spočívá převahou na soukromoprávních podkladech, tento výlučně na veřejné povinnosti právní. Jest-li fiscus odpůrcem ve sporu, má ovšem i on povinnost ediční, ale pak nejedná se o splnění povinnosti, státnímu úřadu vůbec uložené a z veřejnoprávního svazku vyplyvající, nýbrž o splnění povinnosti, pochodící ze zvláštních soukromoprávních vztahů právních určitého případu mezi tím, kdo práva se dovolává, a fiskem jako odpůrcem.

Ale rovněž není ediční povinností, ačkoli se toho spisovatel (str. 20. pozn. 4. a porůznu) domnívá, povinnost, uznaná §em 218. c. ř. s., dovoliti totiž k žádosti a na útraty odpůrcovy, by týž opsal sobě listinu, jemu v opisu doručenu, jež se mu však ztratila.

»Se zásadou volného uvažování důkazův těsně související společenství »obsahu a průvodní moci všelikých písemností, jednou stranou ve sporu po »užitých a předložených, jest oproti (dříve) platnému právu (jak se o tom »prohlašují motivy c. ř. s. str. 249.) novotou tak podstatnou, že nezdálo se »býti zbytečným, by v zákoně na ni výslovně se nepamatovalo. Z oprávnění, »využítovati téže listiny ve sporu ve prospěch svého postavení jako strana, »plyne samo sebou dopuštění, by opis byl si zjednán.»

Že posléze nahlédání do spisů rozeprě, u soudu jsoucích, v mezích látky projednávané, a opisování si jich jest neobmezeně přípustným, to nelze považovati za ediční povinnost soudu; neboť procesní spisy ústního řízení

nejsou, jak o tom svědčí opět motivy c. ř. s. (str. 250.), protivou ku spisům rozepře písemné samostatnými, nýbrž jsou tu vždy jen hledíc k určitému projednávání; buď je připravují, nebo jsou jeho odleskem a zachováním listinným výsledků jeho. Kéž by byl spisovatel, všelikou literární látku o edici se vzácnou pilí snášející, tomuto místu motivů našeho c. ř. s. věnoval patřičnou pozornost! Nebyl by pak (str. 34.) dospěl k odvážné konstrukci, vyličovati právo osob, ve sporu nesúčastněných, aby směly do spisů nahlédati, jako výjimku ze zásady: »že processuální společenství listiny se sporem vzniká, »trvá a zaniká, neboť spisy sporné podrží ráz společenství vůči stranám i po »ukončení sporu, o nějž se jedná, a stávají se společnými též osobám »třetím následkem souhlasu stran sporných. Svolení to může nahrazeno býti »svolením přednosty soudu «

Ediční povinností není však též splnění informační povinnosti oproti odpůrci ve sporu, naznačené v §u 82. c. ř. s., uložením u soudu prvopisů listin, v přípravných podáních v opisu nebo výpisu připojených, za účelem jeho přípravy na ústní přelíčení (str. 33. a porůznu později). Nejednání se zde o propůjčení průvodních listin odpůrci ve sporu, v čemž spočívá podstata edice, nýbrž prohlašují motivy c. ř. s. (str. 213.) kategoricky, že jde při tom pouze o to, by odpůrci ještě před projednáváním umožnila se co nejpřesnější informace o listinném důkazu, jež hodlá vésti strana druhá.

Ediční povinností není však též povinnost uložená advokátovi dle §u 83., aby vrátil listiny právním přítelem odpůrcovým k nahlédnutí informationis causa v prvopisu předložené (str. 34. a doleji porůznu). I zde jedná se o přípravu pro ústní přelíčení, nikoli však o předbíhající vedení důkazu, nejméně pak o vedení důkazu ve prospěch té strany. jejíž procesní zmocněnec neoprávněně zadržuje průvodní listiny, jemu předložené S tím souhlasí též donucování k vrácení na základě soudního příkazu ihned nastávající.

K zjevným zmatkům vede to, jestli se za soukromoprávní ediční povinnost, jež by se týkala listin o právních jednáních, podrobených nutnosti, by o nich zřízen byl akt notářský, na př. ohledně smluv svatebních (§ 1215. obč. z.), (srov. str. 22. č. 1. lit. e), nebo ohledně závěrečných not a výpisů z denníku obchodních dohodců (čl. 73. a 74. obch. z. srov. str. 22. č. 3.) pokládá příslušný závazek notáře neb obchodního dohodce, jelikož při tom jediné rozhodující jest veřejnoprávní povinnost notáře jakožto tak zvaného judex chartularius co do spisův a jich vyhotovování uznaná již notářským řádem pro říši německou z r. 1512 (I. § 23), pokud se týče stejné povahy povinnosti úředně ustanoveného obchodního dohodce k vyhotovení a proukázání. Nejde při tom o plnění zvláštní ediční povinnosti souvisící s právním jednáním listinou vykázaným, nýbrž o splnění povšechné povinnosti úřední s strany všech právních jednání za spolupůsobení těchto veřejně autorisovaných orgánů uzavřených.

Nedostatek dosti úsečného právního úsudku zračí se však také tehda, když k vůli souvislosti jest se spisovateli dotýkati otázek z jiných oborů právních.

V tomto směru poznamenává se (str. 77. a pozn. 18.), když řeč jest o obavě trestního stíhání, osvobozující od podmíněné ediční povinnosti, »že trestním stíháním nerozumí se možné stíhání dle zákona o přímých daních osobních, totiž pro přečiny a přestupky tam naznačené«, ačkoli přece činy trestné, naznačené v §§ 242., 246. a 248. tohoto zákona náležejí k příslušnosti soudů trestních (§ 256.). Daleko povážlivějším názorem jest však, označuje-li se (str. 77. lit. *dd*) porušení povinnosti k mlčenlivosti, státem uznáné, jež v § 305. č. 4. uvádí se mezi omluvnými důvody při podmíněné ediční povinnosti, jako porušení úředního tajemství, trestné podle §u 102. lit. *c*) trestního zákona, totiž zločin zlého užití moci úřední, ačkoliv přece z porovnání ustanovení o důkazu svědeckém jasně vyplývá, že zákon šetření mlčenlivosti ve věcech úředních, svědectví o skutečnostech jí dotčených, vůbec vylučující (§ 320. č. 3. c. ř. s.), přesně rozeznává od šetření mlčenlivosti, státem pouze uznávané (§ 321. č. 3.), jakouž ukládají na př. právo horní (§ 203.), řád živnostenský (§ 76.) atd. o poměrech provozování podniku osobám, při něm ustanoveným nebo zaměstnaným.

VI. Samostatného zpracování látky, snesené s pílí všeho uznání hodnou, volného duševního její proniknutí a prohloubání v mnohém důležitém ohledu bylo by si přát. Zcela přehlíží spisovatel rozhodný moment ve vývoji edičního práva v římském právu, v tom spočívající, že opouští se hledisko specifikace následkem písma na podkladu, jsoucím v cizím vlastnictví, lpění na substanci, objevující se ve fr. 3. § 13 D. ad exhib. (10., 4.), a že do popředí vstupuje oceňování obsahu listiny, vážení si nehmotného, ale velevýznamného zobrazení myšlenky značkami všeobecně srozumitelnými, jakožto prostředku jich sdílení do dálky, což zračí se ve výroku Ulpiána fr. 4. § 1. D. de edendo (2., 13.): »aequum fuit, quod mei causa confecit, meum quodammodo instrumentum mihi edi.« V tom hledati zárodek pozdější nauky o ediční povinnosti ohledně instrumenta communia, bylo by na snadě bývalo, kdežto spisovatel, přidržuje se starých disertací, shledává jej v docela speciálním ustanovení, fiska se týkajícím (str. 28.). Jak snadno bylo by však bývalo lze, dospěti od opětovné zmínky o zastaralých, v moderním právu bezvýznamných privilegia fisci favorabilia pokud se ediční povinnosti týče (str. 28. a 41.), k jich protivě v právu rakouském, k privilegium fisci odiosum, jemu ohledně záporných žalob určovacích (čl. XXXVIII. uv. zák. k c. ř. s.) uloženému ze snahy po materiální pravdě v těchto právních rozepřích, pojících se k administrativnímu vyřízení účtův.

Závažnějším jest však, že spisovatel neuvědomil si základního rozdílu mezi utvářením ediční povinnosti v německém a rakouském právu, v tom spočívajícího, že německý c. ř. s. (i po republikaci, nastalé roku 1893) uznává pouze ediční povinnost odpůrce ve sporu co do její objemu obmezenou, ale bezvýjimečnou, rakouský c. ř. s. však stanovil kromě ní ještě ediční povinnost dále sáhající, všeobecnou, ale nedostatkem omluvných důvodův podmíněnou, kteréžto rozeznávání má rozhodující vliv i na ediční povinnost osob třetích, na sporu nesúčastněných. Čerpaje s mravenčí pílí z komentářů a učebnic německého procesního práva,

přehlédl spisovatel onoho markantního rozdílu právního ústavu, o němž rozbor podává, v obojím zmíněném procesním zákonodárství. Popírá (str. 23. ad 2.) pro rak. právo všeobecnou ediční povinnost odpůrcovu, přehlížeje, že již motivy c. ř. s. takovouto ediční povinností odůvodňují způsobem, všelikou pochybnost vylučujícím (str. 273.) a že dále soudcovské uvážení při posuzování záváznosti omluvných důvodů §u 305. obmezí svévolí a týráním odpůrce při podobných edičních návrzích, kterého se spisovatel obává. Rakouský procesualista neměl opomenouti toho, aby důrazně vyložil a objasnil zvláštnosti právního ústavu ediční povinnosti v našem procesním právu, a to význačné, záležející v uznání podmíněné všeobecné ediční povinnosti—kdyžtěk tak značným rozšířením této povinnosti po odstranění přísahy poskytne se rakouskému soudci možnost, by co nejméně používal nejnespolehlivějšího prostředku k zjištění pravdy, totiž přísěžného výsledku stran. Odvolává-li se spisovatel na dotvrzenou svého nazírání na můj »Soustavný úvod« II. str. 134., nemůže tak právem činiti vzhledem k tomu, co na následující str. 135. uvádím.

K posud vytknutému druží se však ještě případ poněkud závažnější. Jak známo, trvá o povaze edice jako právní povinnosti v novější procesní literatuře čilý spor, jehož účastníky jsou co nejvíce vynikající procesualisté (Kohler a Bülow s jedné strany, na proti nim Wach a se sprostředkujícím stanoviskem nynější Uherský ministr spravedlnosti Plósz). Též nejznamenitější procesualista Rakouska, Klein, pojednal ve svých prvotinách (»die schuldhafte Partei-handlung« str. 55.) pod vlivem Bindingovy tak zvané »Normentheorie« o povaze ediční povinnosti, jak pojata byla do §u 38 bag. říz., a dovedil, že toto zákonné ustanovení neukládá žádné povinnosti k u k o n á n í, »weil das Gesetz sich gegen ein bestimmtes Aequivalent mit »der Unthätigkeit der Partei zufrieden gebe, und wo die an die Passivität »geknüpfte Folge nicht Beugemittel, sondern Entschädigung ist, da liegt in »der Möglichkeit, sich um dieses Opfer dem Handeln zu entziehen, notwendig »die V e r n e i n u n g d e r *Handlung*s p f l i c h t«. Spisovatel podává právě naznačenou myšlenku tak, jako by Klein popíral ediční povinnost (str. 23. č. 1.: »nemůže prý o ediční povinnosti býti vůbec řeči«) a odůvodnění Kleinovo naznačuje slovy: »zákon spokojuje se s o d š k o d n ý m«, byv patrně sveden synonymem za equivalent, jehož citovaný spisovatel na druhém místě užívá. Na to obrací se však skladatel zde posouzené práce rozhodně proti Kleinovi, snaže se vývody jeho odbýti důvodem, na prosto nepřipadným: »následky neposlušnosti, jež právem processuálním, formálním jsou upraveny, nemohou ničeho měniti na povaze povinnosti v právu materiálním záležející.« Že Klein ve svých vývodech nepopírá ediční povinnosti, nýbrž jen kárá nesprávnost takového způsobu vyjadřování se, ježto nejedná se o nutnost, něco k o n a t i, spisovatel nevystihl. Kdyby byl seznal jádro, obsažené ve výroku Kleinově, a dále sledoval důsledky toho, že není tu nutnosti jakéhosi konání, byl by se uchránil těch závěrků bludných, k nimž dospěl, vylučuje následky neposlušnosti v edičním řízení (str. 112.).

Nedostatkem v základech, který měl vliv na nauku o společenství co do listin, jest též, že spisovatel, o této nauce vykládaje, nepřistoupil na ro-

zeznávání v tom směru oblíbené v nauce 16.—18. století, totiž na *instrumenta communia ratione corporis* (spoluvlastnictví), *ratione materiae* (k vůli osvědčenému jimi společnému oprávnění nebo závazku), *ratione constitutionis ad utilitatem communem* (společný zájem) a *ratione usus* (společenství následkem toho, že odpůrce obsahu jich v zahájeném řízení se dovolal), ačkoli *dissertatione Klengelova 1652* (uvedená spisovatelem na prvním místě v seznamu literatury, jím použité) a *Martensova 1773*, v praxi tehdejší doby směrodatné, podle onoho rozlišování pojem společných listin stanovily a právě proto též v novější době monografie *Mittermaierova 1835* (str. 26. a 27.) a *Huggenbergerova (1889 str. 10.)*, věnované rozboru edice, jinak ani nemohly, než názory uvedených *dissertací* se zabývatí. Dojista byl však výpočet důvodů společenství co do listin, v oněch *dissertacích* se objevující, daleko logičtější, než onen spisovatelův na str. 28., kde kromě vytčených hledisek konstruuje také ještě společenství vzhledem k osobě vydatelově. *Durandus*, o něhož se spisovatel (odvolává se na str. 28 pozn. 74. na *specul. aur. I. II.; pars II., § 6. Nro 17.*) opřítí snaží, jemu podpory odepírá; neboť listiny, které zřídily *tutores, curatores, negotiorum gestores a procuratores*, neprohlašuje *Durandus* za *instrumenta communia* k vůli vydateli, nýbrž: *quia communiter fiunt pro cautione plurium, pročež spadají do zmíněné skupiny listin společných ratione materiae.*

Nedostatek menšího přímého významu — ovšem ale závažný pro evoluci celého ústavu právního, o němž se pojednává, — tvoří nedbání středověkého německého práva procesního. Byloť by dojista bývalo zajímavým, vytknouti, že své samostatnosti a svého významu listina mohla dosíci teprve pronikáním materiální soustavy průvodní, a že teprve potom mohla vzniknouti vůbec otázka ediční povinnosti, kdežto v staroněmeckém formelním systému průvodním měla listina pouze význam podřízený, podpůrný, následkem čehož ediční povinnost vůbec v úvahu nepřicházela. Teprvé *Magdeburské otázky (století XIV.)*, veledůležité pro právní vývoj v městech Českých, podřízených *Litoměřické vrchní stolici*, prohlašují (kniha I., cap. 4. dist. 5.) za přípustné, že vynutiti lze na odpůrci předložení a přečtení t. zv. »*Briefe*«, sporného právního poměru se týkajících a úplnému hájení se sloužících (*Planck: Das deutsche Gerichts-Verf. im M.-A. II. str. 228.*). Spisovatel, zmiňující se o čl. 199. z. zř. z r. 1530 pro království České, měl na to poukázati, že od té doby, co na místo osobního, ústního svědectví soudního nastoupl zápis do soudní knihy, přeměnila se povinnost, vydání svědectví, na povinnost k předložení dotčené knihy (*Planck, l. c. str. 221.*). Odtud byl pak jen jediný krok k vyhotovování samostatného úředního vysvědčení na základě knihy soudní nebo městské, jak má je na zřeteli dotčené ustanovení zem. zř. z roku 1530. Rovněž bylo by záslužným bývalo, osvětliti rozhodný vliv saského práva na vytvoření ediční přísahy, spisovatelem (str. 59.) rozebírané. Dodatkem k předpisům *obec. zř. z. edice* se týkajícím slušelo se zmíniti o *resoluci ze dne 6. května 1644 (incidentale iudicium quoad editionem principale sistit)* a ze dne 12. října 1678 (*editio arresto non est extorquenda*).

Pustil-li se již spisovatel do zevrubnějšího rozboru řízení *Josefínského*

s. ř., měl dbáti t. zv. *comportatio documentorum* (edice souhrnu listin), upravené dv. d. z 31. října 1785 č. 489. litera *xx, yy*, sb. z. s., při čemž v saském právu (Heimbach: *der sächs. bürg. Proz. I.* str. 322.) byl by shledal zajímavá pojitka ohledně vyjevovací přísahy, jež die posléz zmíněného dv. d. vykonati náleželo archiváři osoby, žalované o *comportatio documentorum*.

Vytýkati to dlužno spisu o edici, zabývajícímu se v první řadě právem rakouským, že věnovav zevrubnější výklady žalobě tak zvané *actio ad exhibendum* a její vedlejším útvarům (*actio ad exhibendum utilis* a *interdictum de tabulis exhibendis*; str. 53.—56.), přehlíží naprosto zákonodárné pokusy, učiněné v Rakousku ohledně žaloby prvdotčené. Ze záslužné publikace Harrasovského (*Codex Theresianus*) bylo by lze vyvoditi (II. sv. str. 53.) zárodky *actionis ad exhibendum* podle návrhu Thinnfeldova do Hortenova přepracování *Codicis Theresiani* pojaté (II. díl kapitola 2. § 14.) a v západohal. obč. zákonníku z r. 1796, II. díl, § 89. zákonně uznané. Vybočilo by z rámce tohoto posudku, když by poukázáno bylo zevrubněji k protinávru Azzoniho, jenž pokládal samostatnou *actio ad exhibendum* za zbytečnou a nahraditi ji chtěl právem dotázek soudci propůjčených k zjištění okolností, jež při žalobě exhibiční právě prokázáním věci na jisto postaveny býti měly (viz l. c. II. 53.). Osudy žaloby řečené při poradě o všeob. obč. zák. bylo by pak lze seznati z protokolův, Oficrem uveřejněných (I. str. 249.; II. str. 383.); Zeillerův poukaz na to, že v pruském *Landrechtu* a v *Code civil* není zvláštní exhibiční žaloby, jakož na zásadu: »*arma non sunt petenda ex domo adversarii*« rozhodly o její odstranění, když sdělán byl nynější obč. zák. Důvod mimo to pro odstranění její ještě uvedený, že ediční povinností porušuje se rovné postavení stran, vyvrátil ovšem snadno Unger ve své zprávě o obč. zákonníku pro království Saské (z r. 1853 str. 199.).

Dále nelze schvalovat, že spisovatel, — podrobuje se naprosto vlivu svých romanistických studií o *interdictum de tabulis exhibendis* — uvádí jako materielně právní ediční důvod (str. 22. lit. *d*) též právo dědické, spoludědické a odkaz, což přec může míti význam pouze ohledně závěti a dovětku a to tím spíše, an spisovatel, ve výpočtu pokračuje, hned potom mluví o smlouvách svatebních a na str. 33. lit. *e*, a čís. 2. výslovně se zmiňuje o posledních pořizích, zejména v poměru mezi dědici a odkazovníky, uváděje je jako předměty edice. Či neví spisovatel, že v rak. právu vlivem právního vývoje v Čechách, Ungrem (*Verlassenschaftsabhandlung*, str. 53. a násl.) zevrubně vylíčeného, a — jak dokazují kompilační práce, *Codicis Theresiani* se týkající (Harrasovský, II. svazek, str. 343, pozn. 3.) — svědomým odchýlením se od práva obecného a přimknutím se k právu v Čechách platnému, o to bylo se postaráno, by »um Unterschleifungen zu verhüten« písemná poslední pořizí byla z povinnosti úřední přejímána a do úředního uschování ode vzdávána? Přehlédl spisovatel že § 40. pat. o říz. nesp. dopouští již při úmrtním zápisu po případě i násilné otevření příhrádek a schránek zůstavitelových, v nichž by snad mohlo býti uschováno poslední pořizí? Jest při officiosní povaze projednání pozůstalosti a při oprávnění (§ 2. č. 5. pat.) pro nesporné řízení vůbec platným

vyžádati si všeliké listiny bližšímu objasnění rozhodných okolností napomáhající, místa pro ediční řízení?

VII. Jakožto věci, jimž objasnění se nedostalo, sluší uvést tyto: význam tak řečeného *edere sine die et consule*, otázka přípustnosti *pacti, ne edatur* (zřeknutí se ediční povinnosti), velesporná otázka místních mezi zákonův ohledně materielněprávní ediční povinnosti (§ 304. č. 2. s. ř.), otázka, zda ediční povinnost, založenou »v právu občanském«, lze rozšiřovati též na povinnost ku vrácení, vyvolanou deliktem (krádeží, podvodem, vydíráním), živě přetřásána kontroverse týkající se toho, jsou-li též kvitance *instrumenta communia* atd.

VIII. Co se týče vývodův právohistorických o edici a sice předkem vzhledem k právu římskému jest nesprávností (str. 27.), vylíčovat důvody *actionis ad exhibendum* jakožto důvody partiální ediční povinnosti, spočívající na podkladu práva procesního. Slavný badatel, jenž mezi romanisty platí za přední autoritu co do povinnosti ediční prameny římského práva upravené, Demelius, ve spisu: *Exhibitionspflicht* (str. 157.) prohlašuje zkrátka a dobře pravý opak.

Spisovateli lze prominouti, že nepoužil veškeré novější literatury ohledně tak zv. *edere actionem* (— zvláště Ubbelohdeho: *ordo judiciorum* a M. Wlasaka: *Die litiscontestation im Formularprocesse* jsou mu cizími —); ale právem vytknouti sluší, že ze spisův jím použitých měl se poučiti o tom, že *editio actionis* tvoří v literatuře glossatorů sice dějinné východisko, nikoli však dogmatické hledisko nauky o edici. Tvrzení spisovatelovo (str. 19.): »ježto vítězství žalobcovo záleželo ve volbě formule, těchto pak časem povstalo značné množství, byla zavedena *editio instrumentorum*«, jest liché a nelze nad to z něho seznati, měl-li spisovatel vůbec tušení o sporné otázce, ve směru tom živě rozebírané mezi Kellerem (*Civilproc.* str. 203.), Rudorffem (*Rechtsgesch.* II. str. 229.) a Bethmannem (*röm. Civ.-Proz.* II. 213.). Z toho, že spisovatel vedle sebe klade *edere* a *exhibere* (str. 19.), zdá se vysvítat, že spisovatel uznává ve formulářovém procesu povinnost *anticipace* průvodů předložením listin při vznášení žaloby, což stěžejší lze srovnati s fr. 1. § 23. *D. de edendo* (2., 13.). Tolik jest však jisto, že přehlédl spisovatel zcela, že *instrumentorum editio* klasického práva římského jako taková ničeho nemá co činiti s řízením důkazním, jež jest nezbytným předpokladem ediční povinnosti za dnů našich, o čemž mohl poučení nabýti z monografie Aptovy »*Über Urkundeneditionspflicht*« (str. 4.), z které předce hojně čerpal.

Co se týče konstituce Justinianovy l. ult. *C. de fide instr.* 4., 21. označené pro obecné právo jakožto pramen všeobecné ediční povinnosti, která by se rovnala povinnosti svědecké všech státních občanů, netřeba se o ní jen domnívati, (jak za to má spisovatel str. 18.), že byla restituována, nýbrž jest to nepochybným hledíc k výroku Cujaciovu (*Observationes lit.* 10. cap. 8.), kde restituace z basilik se jasně dosvědčuje. Tvrzení, že tato konstituce přešla do obecnoprávní praxe a theorie, vzhledem k známému: »*quidquid non agnoscit glossa, nec agnoscit curia*« a vzhledem na svědectví Heffterovo (*Civil-Proz.* str. 308.) stěžejší asi bude lze uhájeti. Tento totiž

praví: »In der älteren Praxis wurde sie nie beachtet und in der neueren Zeit gibt es Gerichtshöfe genug, die sich nicht darnach achten«. —

Ano i vylíčení *actionis ad exhibendum* a její odrůd, v učebnicích pandekt zevrubně se objevující — jež mimochodem řečeno, zabývá autora již na str. 19. ohledně její přípustnosti, dále na str. 27. při zmínce o procesuálně právních důvodech edičních a posléze podrobně na str. 53. — nelze s procesuálně právního hlediska za správné uznati, ježto sporná otázka, důkazu se týkající (»*summam cognoscere*« v exhibičním sporu: srov. Wetzell: *System* § 29., naproti tomu Briegleb: *Einleitung in die summarischen Prozesse* §§ 53. násl. a spor ukončující vývody, které podal Demelius: *Exhibitionspflicht* str. 158 a násl.) odbývá se frásí: »Zájem musí prokázán respective osvědčen býti žalobcem (str. 53.).« Či nezná spisovatel rozdíl mezi důkazem a osvědčením, stejně platného i pro moderní procesní právo, že oba tyto zdroje přesvědčení se o něčem sporném vedle sebe klade, slovíčkem »*respective*« je spojit?

Ohledně předpisův o edici v kanonickém právu jest nesprávným že by (jak tvrdí spisovatel na str. 18.) samo c. 1. X de probat 2, 19. přímo vyslovovalo, že není žalovaný vůči žalobci k edici zavázaným. Ježto nelze předpokládati, že by spisovatel, používaje *corpus juris canonici*, neznal rozdíl mezi *rubrum* a *nigrum* a mezi *summa* a *littera canonis*, lze připisovati to jen jakémusi ukvapení se, považoval-li řečenou právní zásadu v nadpisu cit. c. 1. položenou, jenž co do původu svého z nauky práva označena jest dodatkem: »*ita communiter summatur*« — za normu zákonnou. Spisovatel byl by mohl pro vzájemnou ediční povinnost obou sporných stran, z tohoto jejich postavení odvozovanou, podle Duranda (II. part. 2. § 6. Nro 10.) uvést jako doklad z Gratianova dekretu místo: *Dist. 45. c. qui sincera* (verba: *ex eorum codicibus ostendentes, quae dicimus*), nechť toto c. 3. přímého důkazu o tom nepodává a jeho připojení jako dokladu ospravedlněno jest jen postupem, obvyklým v době vyloučení církevního práva, z rámce věd theologických. Dojista však vytknutí měl spisovatel, že zákonodárství kanonického práva také v této otázce zaujalo zcela určité stanovisko vůči rozporu mezi legisty a že papež Řehoř IX. přijetím staršího předpisu do svého zákonníka (c. 1. X 2., 19.) rozhodl spornou otázku ve smyslu menšiny glossátorů (Azo a Vincentius), utkvěvší na stanovisku, jež zaujal Gratian, pojav l. 7. C. 4., 20. (de testibus) do c. 3. § 35. C. qu. 2. et 3., totiž: *Qui intendit, suae intentioni proprias debet affere probationes, non petere adversarium ad exhibitionem eorum, per quos sibi negotium fiat*. Pádny důkaz o tom, že kanonická nauka právní toto stanovisko důsledně zachovávala, podává Hostiensis *summa aurea* fol. 242. p. v., kde oprávněně žádati za edici listiny, držitelem její ve svůj prospěch jako důkaz nenabídnuté, přímo se odmítá s poukazem na zmíněné právě místo *Kodexu* a na c. 1. X de probat.

Kdyby spisovatel byl dbal toho, co právě předesláno bylo, nebyl by tvrdil o právu kanonickém (na str. 46.) ad *a*, v odst. I., že mu ediční povinnost stran jako takových byla neznámou, ale k tomu ihned v odst. vci II. pak doložil, že kanonisté větu: *actor reo edere debet* nejen uznávali, nýbrž

se též snažili, rozšířiti ji na žalovaného. Odvolávání se na Duranda l. c. § 6. Nr. 11. jest nesprávné, poněvadž Durandus mluví pouze o povinnosti každé ze sporných stran, by listiny jí připojené, odpůrci v opisu přístupnými učinila, nikoli vůbec propůjčila (*debet fieri copia, nikoli praeberi copia*).

Že opětovně jmenované capitulum valde famosum totiž c. 11. X 2, 19. neobsahuje, jak omylně tvrdí spisovatel (str. 50.), výpočtu veřejných spisův, ví každý, kdo zná znění tohoto pro rozvoj písemnosti řízení závažného usnesení IV. lateranského koncilu (1215).

IX. Vedle nedostatkův rázu právohistorického vyskytují se však velmi závažné poklesky co do dogmatické stránky. Přílišný objem tohoto posudku nedopouští více toho, aby blíže odůvodněno bylo, kterak se nepodařilo spisovateli, vymeziti jasně a přesně rozdíl mezi materielněprávní a procesuální ediční povinností (str. 27., 32. a 33.), ačkoli při své práci (srov. str. 8.) použil Köhlerova důmyslného pojednání: »zur Editionslehre« (Arch. f. civ. Praxis, sv. 79.), ano dokonce z něho přijal (str. 27. ad *B*) svou definici procesuální edice. Z výše předeslaného zajisté však bedlivý čtenář sám seznal již četné důvody výtky této.

Neméně pozastavovati se sluší nad tím, kterak autor sobě počíná při vyličování řízení edičního. Zvoliv totiž pro příslušné výklady rozdělení látky na: zavedení řízení edičního, průběh řízení, výsledek řízení a účel řízení (str. 61.) — hned na počátku poznamenává (str. 62.): »V těchto případech není žádného průběhu řízení edičního a nastává ihned výsledek« a doplňkem k tomu dodává (str. 69.), že »při tom (t. j. při t. zv. dobrovolné edici v jeho smyslu) není třeba též žádného edičního návrhu,« tedy patrně žádného zavedení řízení. V případech nařízení edice z moci úřadu netřeba prý rovněž návrhu, zahájení a průběh řízení shrnut prý ve výsledku (str. 70.). Vývodům těmto nedostává se nezbytné vlastnosti spisu k poučení určeného, jasnosti totiž a logičnosti. Právili se dále (str. 62.): »V ostatních případech (t. j. mimo případ t. zv. editio voluntaria) bude vnějšího podnětu a bude týž záležitosti buďsi ve: *a*) skutečnostech a právních poměrech, s nimiž zákon povinnost ediční spojuje, *b*) činnosti soudu, stran aneb osob třetích« právem k tomu sluší poznamenati: tudíž buďsi v objektivním momentu, buďsi v chování se určité osoby, tedy momentu subjektivním; kde jest tu dělítko?

Co se podrobností týče, nesprávným jest, že závazek ediční, podmíněný poměrem materielněprávním, jest prý vázán na jeho trvání a též zrušením jeho prý zaniká (str. 21. a 23. in f.), poněvač exhibiční povinnost ohledně dlužního úpisu (dle l. 9. C. ad exhib. 3., 42.) po zániku dluhu lze k platnosti přivést *condictione sine causa*. Nesprávným jest dále, že právní jsoucnost *ususfructu* k listině zakládá v římském právu ediční povinnost (str. 21. pozn. 12.), ježto teprve moderní život právní uznává požívací právo k cenným papírům, Římanům však listiny jako nositelky právního poměru byly neznámými. Monografie Mittermaierova (str. 10.) a Huggenbergrova (str. 25.), zmiňují se důvodně jen o *usus instrumentorum* jako základu povinnosti ediční, aniž by odůvodnily nepřipustnost *usufructu*.

Povinnost ku vrácení směnky její vlastníku podle čl. 74. sm. ř. není povinností směnečnoprávní, nýbrž jest výronem všeobecné, soukromoprávní ochrany vlastnictví dle §^u 366. obč. z. (str. 22. č. 2.). Nepochopitelným jest i se stanoviska spisovatele sama, že ediční povinnost vypřňuje se prý též předložením rozvahy při žádosti o uvalení konkursu pro zastavení platův (§ 195. konk. ř., str. 22. č. 4a.). Že při spoluvlastnictví listiny nemůže býti řeči o odevzdání této spoluvlastníkem, její držbou pověřeným, spoluvlastníku druhému k jeho výlučné disposici, jest dle povahy věci očividným a netvrdil to též Ullmann (C.-P. str. 378.), jak spisovatel (str. 23. pozn. 21.) mylně toho se domnívá; neboť Ullmann mluví sice o »Herausgabe«, ale míní tím pouhou edici, tento význam oním označením do němčiny překládaje. Že však ustanovení §^u 844. tvoří nejvýznačnější případ ediční povinnosti ohledně společných listin ve sporu, musí spisovatel (str. 31.) tím spíše doznati, ježto v obecnoprávní nauce jest právě o to spor, není-li to jediným případem ediční povinnosti ve příčině společných listin (Mittermaierova monografie str. 26.). Že pak tato ediční povinnost jest materielněprávní povinností, spisovatel výslovně připouští (str. 31.). Fideikomissáře rak. právo občanské nezná (str. 33.); spisovatel chce tím patrně naznačiti fideikommissárního substituta. Retenční právo není zajisté věcným právem, jak autor (str. 22. č. 1. lit. a) míní.

S četnými nesprávnostmi setkáváme se v odstavci, věnovaném edičnímu řízení.

Edičním řízením před započtím hlavního sporu jest spisovateli (str. 62.) předchozí samostatný ediční spor. Při tom poznamenává spisovatel (str. 62.): »Pokud má ediční řízení umožniti užití listiny jako průvodu ve sporu hlavním, musí ovšem před započtím sporu hlavního byvši zahájeno, před skončením jeho skoncováno býti«, o čemž přec nikdo nepochyboval, neřku-li, aby to byl popíral.

Nepřesným jest, že ediční návrhy lze činiti zápisky podle §^u 265. c. ř. s. (str. 64. lit. e), ježto tyto jsou jen doplňky jednacího protokolu a reprodukci toho, co přednešeno bylo při ústním přelíčení. Rovněž jest nesprávným, že ediční návrhy jsou přípustnými v řízení odvolacím předběžném (str. 64. lit. b), ježto § 473./II. prohlašuje za přípustno pouze vyhledání, nikoli však vedení důkazu; dále není to edicí v řízení odvolacím, když po vrácení věci první stolici nebo po její odkázání na soud příslušný v nově počínajícím ústním projednávání rozepře vyskytnou se ediční návrhy (str. 64. lit. c). Nepřípadným jest tvrzení, že, hledíc k přísnému vyloučení nového nabízení důkazů pro řízení odvolací (§ 482.), při doplňování neb opakování důkazův, odvolacím soudem dle §^u 488. za přípustné uznaném, vyskytovati by se mohly samostatné ediční návrhy (str. 64. lit. d). Patrně směsuje spisovatel přezkoumávání odmítnutí edičního návrhu, jež nastalo v první stolici pro nerozhodnost listiny (§ 275.) s přípustností, by návrh tohoto způsobu činěn byl teprve v druhé stolici. Ediční návrhy, vznášené po tom, když bylo zrušeno řízení pro zmatečnost nebo rozsudek pro neúplnost líčení, v nyní nastávajícím ústním projednávání rozepře, jež podle souhlasného žádání stran před soudem odvolacím znova nastane (§§ 478. a 496.), nejsou zajisté žádnými

edičními návrhy v řízení odvolacím (str. 65. lit. g), ježto toto došlo svého ukončení pravoplatným zrušením řízení a rozsudku soudu nižší stolice, nebo jen jeho rozsudku. Nepochopitelno jest, jak může spisovatel mluvit o edičních návrzích v řízení dovolacím (str. 65. ad h), když i ve výjimečném — až dosud se nevyskytnuvším — případě, že podle §^u 509. c. ř. s. nařídilo by se o revisi ústní dovolací přelíčení, nikdy nelze nových důkazů nabízet a tudíž za edici žádati. Spisovatel zná též ediční návrhy v žalobách rozkazných (str. 70.), míně tím u okresních soudů přípustné odvolávání se na prvopisy listin žalobních, u soudu sama jsoucí. Návrhu edičního zajisté nikdo nebude v tom shledávat; tento názor spisovatelův tím jest nápadnější, ježto spisovatel podává (str. 72) zprávu o předpisu, obsaženém v soudním řádu pro říši německou (§ 595.), že v listinném sporu, s naším rozkazním řízením nejvíce příbuzném, návrhy ediční jsou vyloučeny.

»Formami provedení edice« jsou spisovatelům (str. 102.) všeliké způsoby nabízení důkazu listinou, jak zná je § 77. c. ř. s., tudíž i pouhé přesné označení listiny, spojené s nabídkou, že prvopis o d p ů r c i dokazovatelu za účelem informace bude předložen.

Ohledně stížnosti na usnesení, by předložený výpis listiny byl doplněn pojetím míst vypuštěných, prohlašuje se tento rekurs s poukazem na t. zv. zodpovědní otázek k §^u 306/II. c. ř. s. na str. 119. čís. 6. za zcela nepřipustný a na str. následující (120.) pod č. 5. za vyhrazený.

Všelikého zákonného podkladu a praktického významu postrádající rozlišování podává spisovatel (str. 120./121.) ohledně jím t. zv. samostatných opravných prostředků v řízení edičním, vypočítáváje kromě výteku dle §^u 196., odporu proti nařízením předsedy senátu, řízení sporu se týkajícím, dle §^u 183/II. a soudce z příkazu činného v řízení přípravném dle §^u 255., dále námítky při ústním přelíčení, podané proti opatřením předsedy senátu co do řízení sporu vydaným — při čemž podotknouti sluší, že zákon mluví tu (§ 186./I.) o odporu — a ohrazení se proti opatřením předsedovým co do jednacího protokolu (§ 214.). Vedle nich stkví se na posledním místě jako opravný prostředek v edičním řízení žaloba o obnovu (str. 122 čís. 7.)!

Zcela zvráceným a nedůsledným jest, uvádí-li se mezi prostředky k vynucení edice na str. 124. pod lit. e toto: »Jakési spíše morální než fyzické donucení nastati může pořadem administrační stížnosti na dotýčný orgán, u něhož listina uložena, jedná-li se o nahlédnutí v listinu tu.« Opravné prostředky a prostředky donucovací jsou přec věcmi naprosto různými!

X. Jakožto příklady ukvapené práce, mající v zápětí nesprávnosti, dlužno uvést ještě tyto:

Tvrzení na str. 92. ohledně ediční přísahy dle soudního řádu pro říši německou: »Poněvač znění její zákonem upraveno, neplatí předpisy o přijetí a vrácení přísahy.« Huggenberger, jenž byl v tom spisovatelovou oporou, odůvodňuje však (Die Pflicht zur Urkundenedition str. 44.) mínění, že nelze použití pravidel o přijetí a vrácení této přísahy, poukazem na povahu její, že totiž p o v i n n o s ť, ji vykonati, jest zákonnou.

Na str. 52. nesprávným jest tvrzení, že podle uherského práva vedlejší intervenient jen k žalobě přidružití se může. Spisovatel povšimnul si pouze

§^u 78. c. ř. s., přehlédnuv, ač je cituje, ustanovení §^u 9. a 10. čl. z. LIX. z roku 1881, nastoupivší na místě §^u 79. čl. z. LIV. z roku 1868, podle nichž každá strana opovředí sporu může zavdati podnět k přístupu a ten, jehož se bylo »dovoláváno«, smí, přejímaje hájení »opovídajícího«, s tímto na dále společně spor vésti.

Obzvláštní konstatování toho (str. 114.), že při edici obchodní knihy dle čl. 37. obch. z. netřeba držbu na straně odpůrcově dokazovati, ani ediční přísahy vykonati, dlužno zajisté přičítati na vrub pouze ukvapenosti spisovatele, neplynouc dojista z toho, že by byl neznal původu onoho článku, jenž podle pruského návrhu předloženého norimberské konferenci měl stanoviti předložení knih z m o c i ú ř a d u z p ů s o b e n é a prýšticí se ze soudcovské moci, o objasnění věci pečovati (protokoly Norimb. konfer. str. 942. a 944. a následující). Ohledně otázky, zda edice přípustnou jest pouze ve v ě c e c h o b c h o d n í c h, byl by spisovatel měl svěřiti se osvědčenému vedení Randovu (Obch. pr. III. vydání str. 112.) a neříditi se osamělým rozhodnutím nejvyššího soudu (str. 62. pozn. 10. a str. 132.) a to tím spíše, an Randa zastává názor dávno v obvodu, kde platí Code de commerce a něm obch. z., v theorii i praxi vůbec panující (Behrend: Handelsrecht, str. 301. poznámka 57.; Goldschmidt ve svém Zeitschrift für Handelsrecht, sv. XXIX., str. 368.).

Přeceňování zákonodárných materiálů zračí se v tom, když z pojmání ediční povinnosti kupcovy ohledně jeho obchodní knihy, jakožto výronu objasňovací moci soudu, v pruském návrhu všeob. něm. obch. zák. se objevujícího, avšak norimberskou komissí odmítnutého, pro rakouské platné právo s poukazem na § 183. c. ř. s. se dovozuje, že předseda senátu může bez evšeho rozdílu naříditi z moci úřední předložení obchodní knihy k zjištění rozhodných tvrzení (str. 131.) a podobně, když (str. 77. pozn. 20.) »historickým vývojem« (!) důvodu §^u 305. č. 3. pro odmítnutí edice rozumí se text vládní předlohy oproti znění ustanovení, jež zákonem se stalo.

Přikročili se na základě toho, co bylo uvedeno, k pronesení konečného úsudku o literární ceně práce, o níž byla řeč, nutno prohlásiti, že nelze považovati ji za samostatné zpracování vědeckého problému methodou vědeckou. Slušíť upřímně toho želeť, že znamenitá píle nebyla s to, by z tak pečlivě vykořistěné bohaté literatury vytvořila jasné a přehledné vylíčení stejně zajímavého, jak prakticky důležitého ústavu právního. Čtenář, který sám neovládá nauky o ediční povinnosti, v její dějinném vývoji zatemnělé a četnými kontroversami v mlhu zahalené, sotva s dostatek poučí se z vývodů spisovatelových o vzniku, vzrůstu a rozkvětu této nauky. Nedosti jasné výměry pojmové, rozháraná a propletená soustava a nedostávající se přesně logické uspořádání látky, naproti tomu scholastické hromadění a opakování četných jednotlivostí a posléze poklesky co do podstaty věci a pozitivních předpisů jsou tím, čím ubírá se dílu povaha práce takové, která vyhovuje požadavkům vědecké metody.

Nelze proto, než končiti tím, čím končí spisovatel předmluvu svou: Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas!

Dr. Ott.